

Wiedza o społeczeństwie

Dziś i jutro

Rozkład materiału do wiedzy o społeczeństwie dla klasy 8 szkoły podstawowej

Temat	Materiał nauczania	Podstawa programowa. Treści nauczania –wymagania szczegółowe	Liczba godzin na realizację
Rozdział I. Prawidłowości życia społecznego			
1. Człowiek w społeczeństwie	▪ Wyjaśnienie pojęć: – społeczeństwo, – rola społeczna, – socjalizacja, – potrzeby naturalne i potrzeby społeczne człowieka. ▪ Przedstawienie – czynników definiujących sformułowanie: <i>człowiek jest istotą społeczną</i>. – istoty i znaczenia potrzeby: kontaktu, przynależności, uznania.	Dział 1. Społeczna natura człowieka. Uczeń: 1) uzasadnia, że człowiek jest istotą społeczną; rozumie znaczenie potrzeb społecznych człowieka (kontaktu, przynależności, uznania).	1
2. Grupy społeczne	▪ Wyjaśnienie pojęć: – grupa społeczna, – więzi społeczne, – społeczność lokalna i regionalna, – konflikt społeczny, – kompromis, – asertywność, – negocjacje, – mediacje, – arbitraż. ▪ Przedstawienie	Dział 1. Społeczna natura człowieka. Uczeń: 3) wymienia cechy grup społecznych; charakteryzuje grupę koleżeńską i grupę nastawioną na realizację określonego zadania; rozumie korzyści, jakie przynosi efektywna współpraca; zna różne formy współpracy w grupie i w nich uczestniczy; 4) rozpoznaje sytuacje wymagające podjęcia decyzji indywidualnej i grupowej; wyjaśnia i stosuje podstawowe sposoby podejmowania wspólnych decyzji; 5) podaje przykłady trudnych społecznie sytuacji, w których należy zachować się asertywnie; rozumie, że	2

	– struktury i zasad organizacji różnych grup społecznych, – sposobów podejmowania wspólnych decyzji, – zasad efektywnej współpracy, – cech grupy koleżeńskiej i grupy nastawionej na realizację określonego zadania, – sposobów zachowania dystansu wobec nieaprobowanych przez siebie zachowań, – różnych sposobów rozwiązywania konfliktów społecznych, wskazanie ich wad i zalet.	można i wie, jak można zachować dystans wobec nieaprobowanych przez siebie zachowań innych ludzi lub jak im się przeciwstawić; 6) rozumie, że konflikt w grupie może wynikać z różnych przyczyn (sprzeczne interesy, inne cele); przedstawia sposoby rozwiązywania konfliktów oraz określa ich zalety i wady; stosuje optymalne sposoby rozwiązywania określonych konfliktów.	
3. Komunikacja i autoprezentacja	▪ Wyjaśnienie pojęć: – komunikacja społeczna, – komunikat, nadawca, odbiorca, – komunikacja werbalna i niewerbalna, – mowa ciała, – dyskusja, debata, – konsensus, – trema. ▪ Przedstawienie: – zasad kształtowania swojego wizerunku w nowym środowisku, – reguł obowiązujących w wystąpieniach publicznych, – czynników decydujących o jakości i skuteczności komunikatu.	Dział 1. Społeczna natura człowieka. Uczeń: 2) przedstawia zasady komunikowania się; wyjaśnia zasady skutecznej autoprezentacji – kształtowania swojego wizerunku w nowym środowisku.	1
4. Życie rodzinne	▪ Wyjaśnienie pojęć: – rodzina, – system wartości, ▪ Przedstawienie – struktury i podstawowych funkcji rodziny, – zasad budowania prawidłowych relacji w	Dział 2. Rodzina. Uczeń: 1) charakteryzuje rodzinę jako grupę społeczną i rozumie wpływ, jaki wywiera ona na dzieci; przedstawia prawa i obowiązki dzieci w rodzinie; 2) przedstawia katalog wartości ważnych dla niego i jego	2

	rodzinie, w tym praw i obowiązków dzieci, – systemów wartości kształtujących życie rodzinne, – zasad funkcjonowania gospodarstwa domowego, – struktury, funkcji, zasad prawidłowego planowania budżetu domowego.	rodziny; rozumie, że systemy wartości mogą być różnorodne; 3) wyjaśnia, jak funkcjonuje gospodarstwo domowe; wymienia główne źródła jego dochodów (z pracy, działalności gospodarczej, świadczenia społeczne); 4) wymienia kategorie wydatków gospodarstwa domowego; planuje jego budżet.	
5. Edukacja i praca	▪ Wyjaśnienie pojęć: – system edukacji, – społeczność szkolna, – samorząd uczniowski, – prawa ucznia. ▪ Przedstawienie: – struktury polskiego systemu edukacyjnego; – funkcji szkoły w systemie edukacji, – form organizacji życia szkolnego: władze szkolne, klasa szkolna, koła zainteresowań, – praw i obowiązków ucznia, – systemu ochrony praw ucznia w szkole.	Dział 3. Szkoła i edukacja. Uczeń: 1) przedstawia funkcje szkoły w systemie edukacji oraz strukturę polskiego systemu edukacyjnego; 2) charakteryzuje klasę szkolną, pozalekcyjne koło zainteresowań, życie szkolnej społeczności; rozumie, że współtworzy samorząd uczniowski i przedstawia formy jego działania; bierze udział w wyborach organów samorządu szkolnego; 3) wymienia prawa i obowiązki ucznia i nauczyciela; rozpoznaje przypadki naruszania praw uczniów oraz pracowników szkoły; przedstawia sposoby dochodzenia swoich praw przez uczniów.	1
6. Ekonomia na co dzień	▪ Wyjaśnienie pojęć: – budżet domowy, – prawa konsumenta – rynek pracy, – kompetencje społeczno-zawodowe. ▪ Przedstawienie: – cech współczesnego rynku pracy, – kompetencji właściwych dla wybranych kategorii społeczno-zawodowych, – zasad planowania własnej przyszłości edukacyjnej i zawodowej, – czynników umożliwiających odniesienie	Dział 3. Szkoła i edukacja. Uczeń: 4) uczestniczy w projekcie zespołowym na temat oczekiwanych kompetencji wybranych kategorii społeczno-zawodowych i ich miejsca na rynku pracy; 5) planuje dalszą edukację, uwzględniając własne zainteresowania, zdolności i umiejętności oraz rady innych osób i sytuację na rynku pracy.	2

	sukcesu edukacyjnego i zawodowego.		
Podsumowanie i test			1
Fakty i opinie			
Rozdział II. Wspólnota narodowa			
1. Naród i ojczyzna	▪ Wyjaśnienie pojęć: – wspólnota narodowa, – wspólnota etniczna, – dziedzictwo narodowe, – tożsamość narodowa, – ojczyzna, – symbole narodowe (godło, flaga, hymn). ▪ Przedstawienie: – czynników kształtujących poczucie wspólnoty narodowej i etnicznej, – znaczenia bycia Polakiem lub członkiem innej wspólnoty narodowej i etnicznej, – przedstawienie różnych rodzajów tożsamości społeczno-kulturowych (regionalna, narodowa i etniczna, państwowa i obywatelska, europejska) i ich wzajemnych zależności, – symbole Rzeczypospolitej Polskiej.	Dział 8. Wspólnoty narodowe, etniczne i ojczyzna. Uczeń: 1) wyjaśnia, co oznacza być Polakiem lub członkiem innej wspólnoty narodowej i etnicznej [...]; 2) wyjaśnia, co łączy człowieka z ojczyzną – Polską i przedstawia te więzi na własnym przykładzie; [...] zna symbole Rzeczypospolitej Polskiej; 4) [...] uzasadnia, że można pogodzić różne tożsamości społeczno-kulturowe (regionalną, narodową i etniczną, państwową i obywatelską, europejską);	1
2. Obywatelstwo i narodowość	▪ Wyjaśnienie pojęć: – obywatelstwo, – zasada krwi, zasada ziemi, – repatriacja, – cnoty obywatelskie, – obowiązki obywatela. ▪ Przedstawienie: – różnicy pomiędzy pojęciami <i>narodowość</i>	Dział 8. Wspólnoty narodowe, etniczne i ojczyzna. Uczeń: 2) [...] wymienia konstytucyjne obowiązki obywatela; zna symbole Rzeczypospolitej Polskiej; 3) wyjaśnia, czym obywatelstwo różni się od narodowości; rozumie, że poza nabyciem obywatelstwa z mocy prawa występuje możliwość	1

	i <i>obywatelstwo</i>, – sposobów nabycia obywatelstwa polskiego (obywatelstwo z mocy prawa, uznanie za obywatela, nadanie obywatelstwa polskiego), – konstytucyjnych obowiązków obywatela polskiego, – cnót obywatelskich i cech dobrego obywatela (odpowiedzialność, troska o dobro wspólne, aktywność, przedsiębiorczość, solidarność, roztropność, tolerancja, odwaga cywilna), – przykładów postaw i działań wybitnych Polaków na rzecz dobra publicznego.	uznania za obywatela polskiego oraz nadania obywatelstwa polskiego [...]; Dział 9. Udział obywateli w życiu publicznym. Uczeń: 1) wskazuje cnoty obywatelskie (odpowiedzialność, troska o dobro wspólne, aktywność, przedsiębiorczość, solidarność, roztropność, tolerancja, odwaga cywilna); wykazuje, odwołując się do działań wybitnych Polaków, znaczenie ich urzeczywistnienia dla pożytku publicznego;	
3. Czym jest patriotyzm?	▪ Wyjaśnienie pojęcia: – <i>patriotyzm</i>. ▪ Przedstawienie: – więzi łączących człowieka z małą i dużą ojczyzną, – postaw patriotycznych dawnych i współczesnych, – roli patriotyzmu we współczesnym świecie,	Dział 8. Wspólnoty narodowe, etniczne i ojczyzna. Uczeń: 1) wyjaśnia, [...] czym powinna przejawiać się postawa patriotyczna młodego i dorosłego człowieka; [...] 5) rozpoznaje przejawy ksenofobii, w tym rasizmu, szowinizmu i antysemityzmu; uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się takim zjawiskom.	1
4. Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce	▪ Wyjaśnienie pojęć: – mniejszość etniczna, – mniejszość narodowa, – języki regionalne, – uchodźca, – migracja. ▪ Przedstawienie: – mniejszości narodowych i etnicznych mieszkających w Polsce (elementy historii, kultury, dane demograficzne, miejsca ich zwartego zamieszkiwania),	Dział 8. Wspólnoty narodowe, etniczne i ojczyzna. Uczeń: 3) wymienia mieszkające w Polsce mniejszości narodowe i etniczne, grupę posługującą się językiem regionalnym oraz grupy migrantów (w tym uchodźców) i lokalizuje miejsca ich zwartego zamieszkiwania; przedstawia – za Konstytucją RP – prawa przysługujące etnicznym grupom mniejszościowym.	2

	– praw przysługujących mniejszościom narodowym i etnicznym w Polsce, – praw przysługujących grupom używającym języka regionalnego (Kaszubi), – sytuacji prawnej grup migrantów w Polsce, w tym uchodźców.		
5. Tolerancja i przejawy ksenofobii	▪ Wyjaśnienie pojęć: – stereotyp, – ksenofobia, – rasizm, – szowinizm, – antysemityzm. ▪ Przedstawienie: – różnych różnic pomiędzy postawą patriotyczną i ksenofobiczną, – przejawów i skutków ksenofobii, rasizmu, szowinizmu.		2
Podsumowanie i test			1
Fakty i opinie			
Rozdział III. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej			
1. Państwo i demokracja	▪ Wyjaśnienie pojęć: – państwo, – suwerenność, – ustrój polityczny, – demokracja, demokracja bezpośrednia, demokracja pośrednia, – inicjatywa obywatelska, – referendum, – autorytaryzm, – totalitaryzm,	Dział 11. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 1) wymienia podstawowe cechy i funkcje państwa; wyjaśnia, czym zajmuje się władza państwowa; 2) wyjaśnia zasadę suwerenności narodu; przedstawia sprawy, które mogą być poddane pod referendum [...]; 3) wyjaśnia zasadę przedstawicielstwa (demokracji pośredniej) [...].	2

	– kultura polityczna, – opozycja. ▪ Przedstawienie: – funkcji państwa demokratycznego, – różnic pomiędzy pojęciami <i>naród</i> i <i>państwo</i>, – cech i form demokracji bezpośredniej i pośredniej, – różnic pomiędzy ustrojem demokratycznym, autorytarnym a totalitarnym.		
2. Polska państwem demokratycznym	▪ Wyjaśnienie pojęć: – prawo, – państwo prawne, – konstytucja, – preambuła, – Trybunał Konstytucyjny, – władza ustawodawcza, wykonawcza, sądowa, – akt prawny, – ustawa, – ratyfikowana umowa międzynarodowa, – rozporządzenie, – akty prawa miejscowego. ▪ Przedstawienie: – hierarchii aktów prawnych w Polsce, – roli konstytucji w państwie, – zasad ustroju zawartych w Konstytucji RP (zasada: suwerenności narodu, przedstawicielstwa, republikańskiej formy rządów, trójpodziału i równowagi władz, decentralizacji władzy publicznej, państwa prawa, pluralizmu politycznego, praw i wolności człowieka i obywatela).	Dział 11. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 2) wyjaśnia zasadę suwerenności narodu; przedstawia sprawy, które mogą być poddane pod referendum; wymienia referenda ogólnokrajowe, których wyniki były wiążące [...]; 3) wyjaśnia zasadę przedstawicielstwa (demokracji pośredniej) [...]; 4) wyjaśnia zasadę pluralizmu politycznego [...]; 5) wyjaśnia zasadę republikańskiej formy rządu [...]; 6) wyjaśnia zasadę państwa prawa [...]; 7) wyjaśnia zasadę konstytucjonalizmu; podaje szczególne cechy konstytucji; wymienia rozdziały Konstytucji RP i znajduje w niej przepisy dotyczące wskazanej kwestii; podaje kompetencje Trybunału Konstytucyjnego RP w zakresie ochrony Konstytucji RP; 8) wyjaśnia zasadę trójpodziału władzy [...].	2

3. Sejm i Senat RP	▪ Wyjaśnienie pojęć: – parlament, – Sejm RP i Senat RP, – poseł, senator, – marszałek sejmu, marszałek senatu, – Zgromadzenie Narodowe, – immunitet, – mandat, – komisje sejmowe, – Prezydium Sejmu, – Konwent Seniorów, – inicjatywa ustawodawcza, – weto, – partia polityczna, ▪ Przedstawienie: – funkcji, kompetencji sejmu i senatu, – zasad wyboru do sejmu i senatu (wybory bezpośrednie, powszechne, równe, proporcjonalne; głosowanie tajne), – procesu tworzenia ustawy zwykłej.	Dział 11. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 3) wyjaśnia zasadę przedstawicielstwa (demokracji pośredniej); przedstawia zasady wyborów do Sejmu RP i Senatu RP; wskazuje zasady działania i najważniejsze kompetencje izb parlamentu; 4) [...] wymienia partie polityczne, których przedstawiciele zasiadają w Sejmie RP [...]; rozumie, jaki jest cel działania partii politycznych, oraz że konkurują one w życiu publicznym; wyszukuje informacje na temat działań wybranej partii (jej struktur regionalnych lub centralnych).	2
4. Prezydent i Rada Ministrów	▪ Wyjaśnienie pojęć: – republika, – głowa państwa, – władza wykonawcza, – Rada Ministrów, – Prezes Rady Ministrów (premier), – wotum zaufania, – wotum nieufności. ▪ Przedstawienie: – zasad wyboru Prezydenta RP, – kompetencji Prezydenta RP, – sylwetek Prezydentów III Rzeczypospolitej	Dział 11. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 5) wyjaśnia zasadę republikańskiej formy rządu; przedstawia sposób wyboru i podstawowe kompetencje Prezydenta RP; znajduje informacje o życiorysie politycznym osób pełniących ten urząd, które wybrano w wyborach powszechnych; wyszukuje w środkach masowego przekazu informacje o działaniach urzędującego Prezydenta RP; 8) wyjaśnia zasadę trójpodziału władzy; objaśnia konieczność poparcia większości sejmowej dla Rady Ministrów RP (bądź jej działań); przedstawia	2

	Polskiej, – sposobu powoływania Rady Ministrów, – kompetencji Rady Ministrów i wybranych ministerstw, – form kontroli parlamentarnej nad działalnością Rady Ministrów.	podstawowe kompetencje Rady Ministrów RP; znajduje informacje o życiorysie politycznym urzędującego oraz poprzedniego prezesa Rady Ministrów RP; wykazuje, że decyzje podejmowane w wybranym ministerstwie mają wpływ na życie jego rodziny.	
5. Sądy i trybunały	▪ Wyjaśnienie pojęć: – sąd, – sądy powszechne, – sądy administracyjne, – wymiar sprawiedliwości, – zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego, – zasada niezależności sądów, – Trybunał Stanu, – Trybunał Konstytucyjny, ▪ Przedstawienie: – struktury polskiego wymiaru sprawiedliwości, – podstawowych zasad postępowania sądowego, – spraw, które rozpatruje Trybunał Stanu i Trybunał Konstytucyjny, – spraw, które rozpatruje sąd rejonowy.	Dział 11. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 6) wyjaśnia zasadę państwa prawa, w tym niezależności sądów; wymienia nazwy sądów powszechnych i administracyjnych, wyjaśnia ten podział oraz zasadę dwuinstancyjności postępowania sądowego; odwiedza stronę internetową sądu rejonowego właściwego ze względu na swoje miejsce zamieszkania i wskazuje, w jakich sprawach sąd ten orzeka; 7) [...] podaje kompetencje Trybunału Konstytucyjnego RP w zakresie ochrony Konstytucji RP.	2
6. Organizacje pozarządowe	▪ Wyjaśnienie pojęć: – organizacja pozarządowa, – stowarzyszenie, – fundacja, – wolontariat. ▪ Przedstawienie: – celów i przykładów działań wybranych organizacji pozarządowych (stowarzyszeń i fundacji),	Dział 9. Udział obywateli w życiu publicznym. Uczeń: 2) przedstawia cele i formy działań organizacji pozarządowych (stowarzyszeń i fundacji) aktywnych w społeczności lokalnej i regionie; rozumie, że działalność tego typu prowadzi także do realizacji własnych potrzeb; 3) przedstawia cele i przykłady działania [...] organizacji społecznych skupiających młodych ludzi w Polsce;	2

	– roli organizacji pozarządowych w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego, – form działalności wolontariuszy, – znaczenia wolontariatu we współczesnym świecie.	4) wyjaśnia ideę wolontariatu i przedstawia formy działalności wolontariuszy.	
7. Media i opinia publiczna	▪ Wyjaśnienie pojęć: – środki masowego przekazu, – opinia publiczna, – ośrodki badania opinii publicznej, – reklama, – kampania społeczna. ▪ Przedstawienie: – funkcji i specyfiki (wad i zalet) współczesnych środków masowego przekazu (prasa, telewizja, radio, Internet), – roli środków masowego przekazu w systemie ochrony praw i wolności człowieka, – zasad prawidłowej analizy przekazu informacyjnego: tekstu narracyjnego (fakty, opinie) oraz reklamy, – roli, celów, rodzajów kampanii społecznych, – zasad odczytywania i interpretacji wyników badań opinii publicznej (wykresów, tabel), – znaczenia opinii publicznej dla funkcjonowania społeczeństwa demokratycznego.	Dział 10. Środki masowego przekazu. Uczeń: 1) przedstawia funkcje i rodzaje środków masowego przekazu; wyjaśnia znaczenie środków masowego przekazu dla wolności słowa; 2) wyszukuje w mediach wiadomości na wskazany temat; odróżnia informacje o faktach od komentarzy i opinii; wyjaśnia, na czym powinna polegać rzetelność dziennikarzy; 3) przedstawia funkcje reklamy i krytycznie analizuje wybrany przekaz reklamowy; 4) wskazuje cele kampanii społecznych; analizuje materiały z wybranej kampanii tego rodzaju; 5) wykazuje znaczenie opinii publicznej; wyszukuje w internecie komunikaty z badań opinii publicznej oraz odczytuje i interpretuje proste wyniki takich badań.	2
Podsumowanie i test			1
Fakty i opinie	Przedstawienie różnic pomiędzy demokracją pośrednią i bezpośrednią.	Dział 11. Demokracja w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń: 2) wyjaśnia zasadę suwerenności narodu; przedstawia sprawy, które mogą być poddane pod referendum [...];	

		3) wyjaśnia zasadę przedstawicielstwa (demokracji pośredniej) [...];	
Rozdział IV. Społeczność lokalna i regionalna			
1. Czym jest samorząd?	▪ Wyjaśnienie pojęć: – samorząd, – samorząd szkolny, – samorząd zawodowy, – związki zawodowe, – strajk, – manifestacja. ▪ Przedstawienie: – praw, zadań, form działania samorządu uczniowskiego, – celów i przykładów działań związków zawodowych, – celów i przykładów działań stowarzyszeń zawodowych, – podziału Polski na województwa, – struktury organizacyjnej powiatu i województwa (organy samorządu powiatowego powiatu, organy samorządu wojewódzkiego).	Dział 3. Szkoła i edukacja. Uczeń: 2) [...] rozumie, że współtworzy samorząd uczniowski i przedstawia formy jego działania; bierze udział w wyborach organów samorządu szkolnego; Dział 9. Udział obywateli w życiu publicznym. Uczeń: 3) przedstawia cele i przykłady działania samorządów zawodowych, związków zawodowych oraz organizacji społecznych skupiających młodych ludzi w Polsce.	2
2. Gmina – podstawowa jednostka samorządu	▪ Wyjaśnienie pojęć: – samorząd terytorialny, – gmina, – organ wykonawczy i organ uchwałodawczy (stanowiąco-kontrolny w gminie), – rada gminy, rada miejska, rada miasta, – wójt, burmistrz, prezydent, – e-urząd, – budżet gminy. ▪ Przedstawienie:	Dział 6. Społeczność lokalna. Uczeń: 1) rozumie, że współtworzy samorząd gminny i wymienia zadania tego samorządu; przedstawia główne źródła przychodów i kierunki wydatków w budżecie gminy; 2) odwiedza urząd gminy (miasta, dzielnic); dowiadyuje się, w jakim wydziale można załatwić wybrane sprawy; wie o możliwościach załatwienia spraw poprzez e-urząd; wypełnia wnioski o wydanie tymczasowego dowodu	2

	– struktury organizacyjnej gminy (organy gminy), – zasad wyboru organów gminy, – zadań i form pracy samorządu gminnego, – struktury budżetu gminnego (źródła przychodów, rodzaje wydatków), – źródeł informacji na temat gminy (pracy urzędu gminy, osób pełniących najważniejsze funkcje w gminie, problemów lokalnej społeczności, wydarzeń i postaci z dziejów gminy), – zasad wypełniania wniosków urzędowych (wniosek o wydanie dowodu osobistego).	osobistego; 3) wymienia organy stanowiące i wykonawcze w gminie (mieście, dzielnicy); przedstawia, jak są one wybierane i jak mogą zostać odwołane; podaje uprawnienia tych organów; 4) podaje, kto pełni funkcje wójta, burmistrza, prezydenta miasta i przewodniczącego rady gminy lub miasta; wyszukuje w mediach lokalnych informacje na temat publicznych działań osób pełniących funkcje w organach samorządu terytorialnego; 5) rozpoznaje problemy społeczne swojej społeczności lokalnej; bierze udział w debacie klasowej dotyczącej tych problemów; 6) uczestniczy w projekcie zespołowym na temat swojej gminy, wydarzeń i postaci z jej dziejów.	
3. Powiat i województwo.	▪ Wyjaśnienie pojęć: – powiat, województwo, miasto na prawach powiatu, – rada powiatu, – sejmik województwa, – zarząd powiatu, zarząd województwa, – starosta, marszałek województwa, – wojewoda, – urząd wojewódzki. ▪ Przedstawienie: – zasad wyboru, powoływania organów samorządu powiatowego i wojewódzkiego, – zadań i form pracy samorządu powiatowego i wojewódzkiego, – źródeł informacji na temat powiatu i województwa (pracy starostwa powiatowego, urzędu marszałkowskiego; tradycji i zwyczajów społeczności	Dział 7. Społeczność regionalna. Uczeń: 1) przedstawia podstawowe informacje o swoim regionie, wydarzenia i postaci z jego dziejów; lokalizuje własne województwo i powiaty wchodzące w jego skład oraz pozostałe województwa; 2) rozumie, że współtworzy samorząd powiatowy i wojewódzki oraz wymienia zadania tych samorządów; 3) dowiaduje się, w jakim wydziale starostwa powiatowego można załatwić wybrane sprawy; wypełnia wniosek o paszport (delegatura urzędu wojewódzkiego); 4) wymienia organy stanowiące i wykonawcze samorządu powiatowego i wojewódzkiego; przedstawia, jak są one wybierane i jak mogą zostać odwołane; podaje zadania tych organów; 5) uczestniczy w projekcie zespołowym na temat tradycji i zwyczajów swojej społeczności regionalnej.	2

	regionalnej), – zasad wypełniania wniosków urzędowych (wniosek o wydanie paszportu).		
4. Obywatele a władza samorządowa	▪ Wyjaśnienie pojęć: – referendum gminne, – petycja, – skarga, wniosek, – konsultacje, – młodzieżowa rada gminy, miasta, – budżet obywatelski, – zasada etyczna, – administracja publiczna, – <i>Kodeks etyczny urzędnika administracji samorządowej</i>, – korupcja, – nepotyzm. ▪ Przedstawienie: – form wpływania obywateli na decyzje władz samorządowych, – zasad tworzenia budżetu obywatelskiego, – przykładów realizacji lokalnych inicjatyw mieszkańców, – przykładów działań podejmowanych przez młodzieżowe rady gminy, miasta, – roli aktywności obywatelskiej dla prawidłowego funkcjonowania społeczności lokalnej, – zasad postępowania etycznego w pracy administracji publicznej, – przykładów nieetycznego zachowania urzędników administracji publicznej.	Dział 9. Udział obywateli w życiu publicznym. Uczeń: 5) przedstawia formy wpływania obywateli na decyzje władz samorządowych, przykłady realizacji lokalnych inicjatyw mieszkańców finansowanych z budżetów obywatelskich oraz przedsięwzięć podejmowanych przez młodzieżowe rady gminy, miasta; 6) wymienia zasady <i>Kodeksu etycznego urzędnika administracji samorządowej</i> ; uzasadnia potrzebę przestrzegania zasad etycznych w życiu publicznym; rozpoznaje przejawy ich łamania i podaje skutki takich działań.	2
Podsumowanie i test			1

Fakty i opinie			
Rozdział V. Sprawy międzynarodowe			
1. Organizacje międzynarodowe	▪ Wyjaśnienie pojęć: – Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ), – Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego (NATO), – Rada Bezpieczeństwa, – misje wojskowe. ▪ Przedstawienie: – struktury ONZ, – celów i przykładów działania ONZ (misje pokojowe ONZ), – form aktywności Polski w pracach ONZ, – celów i przykładów działania NATO, – głównych celów, zasad polityki obronnej Polski, – okoliczności przystąpienia Polski do NATO, – udziału wojsk polskich w działaniach militarnych NATO.	Dział 12. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 1) wymienia cele i przejawy działania Organizacji Narodów Zjednoczonych i Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego; 4) przedstawia działalność Polski w ONZ, [...] NATO;	2
2. Unia Europejska	▪ Wyjaśnienie pojęć: – Unia Europejska, – ojcowie-założyciele zjednoczonej Europy, – Europejska Wspólnota Węgla i Stali, – Europejska Wspólnota Gospodarcza, – Europejska Wspólnota Energii Atomowej, – traktat z Maastricht, – traktat lizboński, – Parlament Europejski, – Rada Europejska, – Rada Unii Europejskiej, – Komisja Europejska,	Dział 12. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 2) wymienia cele działania Unii Europejskiej; znajduje informacje o życiorysie politycznym Ojców założyciele zjednoczonej Europy [...];	2

	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. ▪ Przedstawienie: – celów działania Unii Europejskiej, – głównych etapów integracji europejskiej, – sylwetek polityków europejskich, tzw. ojców-założycieli zjednoczonej Europy. – zasada wolnego przepływu: osób, towarów, usług, kapitału, – fundusze unijne, – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, – Europejski Fundusz Społeczny, – Fundusz Spójności.		
3. Polska w Unii Europejskiej	▪ Przedstawienie: – głównych etapów procesu integracji Polski z Unią Europejską, – korzyści wynikających z obecności Polski w Unii Europejskiej dla różnych podmiotów (młodych ludzi, przedsiębiorców, pracowników), – sposobów wykorzystania funduszy unijnych dla poprawy funkcjonowania społeczności lokalnej, regionalnej, – sylwetek obywateli polskich pełniących ważne funkcje w instytucjach Unii Europejskiej.	Dział 12. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 2) wymienia cele działania Unii Europejskiej [...]; 2) [...] znajduje informacje o życiorysie politycznym [...] obywateli polskich pełniących ważne funkcje w instytucjach unijnych; 3) przedstawia podstawowe korzyści związane z obecnością Polski w Unii Europejskiej dla pracowników i osób podróżujących; znajduje informacje o wykorzystaniu funduszy unijnych w swojej gminie lub swoim regionie.	2
4. Problemy współczesnego świata	▪ Wyjaśnienie pojęć: – globalizacja, – państwa globalnego Południa i Północy, – pomoc humanitarna. ▪ Przedstawienie: – przyczyn i przejawów dysproporcji rozwojowych we współczesnym świecie,	Dział 12. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 5) bierze udział w dyskusji dotyczącej wybranych problemów społecznych współczesnego świata; rozważa w jej trakcie propozycje działań w kierunku poprawy warunków życia innych ludzi na świecie.	2

	– zagrożeń wynikających z rozwoju terroryzmu międzynarodowego, problemów wynikających z rosnącej skali migracji.		
5. Konflikty zbrojne na świecie	▪ Wyjaśnienie pojęć: – konflikty międzynarodowe, – terroryzm, ▪ Przedstawienie: przyczyn i skutków wybranych konfliktów międzynarodowych.	Dział 12. Sprawy międzynarodowe. Uczeń: 5) bierze udział w dyskusji dotyczącej wybranych problemów społecznych współczesnego świata; rozważa w jej trakcie propozycje działań w kierunku poprawy warunków życia innych ludzi na świecie.	1
Podsumowanie i test			1
Fakty i opinie			
Rozdział VI. Prawo i prawa człowieka			
1. Czym są prawa człowieka	▪ Wyjaśnienie pojęć: – godność człowieka – <i>Powszechna Deklaracja Praw Człowieka</i>, – prawa i wolności człowieka, – prawa dziecka, – <i>Konwencja o prawach dziecka</i>, – Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF). ▪ Przedstawienie: – cech praw człowieka (powszechne, przyrodzone, nienaruszalne, niezbywalne), – genezy, okoliczności uchwalenia <i>Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka</i> oraz wartości, – różnic pomiędzy prawami a wolnościami człowieka.	Dział 4. Prawa człowieka. Uczeń: 1) rozumie, że godność człowieka wynika z różnych systemów moralnych; wyjaśnia, że jest ona źródłem powszechnych, przyrodzonych, nienaruszalnych i niezbywalnych wolności i praw człowieka; rozumie sformułowania preambuły <i>Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka</i> ; 2) wykazuje różnice między prawami a wolnościami człowieka; wymienia prawa i wolności osobiste zawarte w Konstytucji RP; wie, które z nich nie mogą zostać ograniczone; 5) wymienia prawa i wolności polityczne zawarte w Konstytucji RP; wykazuje, że dzięki nim człowiek może mieć wpływ na życie publiczne;	1
2. Katalog praw	▪ Wyjaśnienie pojęć:	Dział 4.	1

człowieka	– kategorie praw człowieka (prawa i wolności: osobiste, polityczne). ▪ Przedstawienie: – praw i wolności osobistych i politycznych zawartych w Konstytucji RP, – zasad i przesłanek ograniczenia praw i wolności człowieka w państwie demokratycznym, – znaczenia praw i wolności człowieka w państwie demokratycznym.	Prawa człowieka. Uczeń: 3) przedstawia prawa dzieci zapisane w <i>Konwencji o Prawach Dziecka</i>; 4) podaje przykłady działań Rzecznika Praw Dziecka; przedstawia cele działalności Funduszu Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci.	
3. Ochrona praw człowieka	▪ Wyjaśnienie pojęć: – Rzecznik Praw Obywatelskich, – Rzecznik Praw Dziecka, – tolerancja. ▪ Przedstawienie: – roli i przykładów działań podejmowanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich w Polsce, – wybranych działań organizacji pozarządowych na rzecz ochrony praw człowieka w Polsce i na świecie, – form przeciwdziałania zjawisku nietolerancji wobec różnych mniejszości.	Dział 4. Prawa człowieka. Uczeń 6) wykazuje, że prawa człowieka muszą być chronione; wie, jaką rolę pełni Rzecznik Praw Obywatelskich i podaje przykłady jego działań; 7) przedstawia przykłady działań organizacji pozarządowych na rzecz ochrony praw człowieka; uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się zjawiskom braku tolerancji wobec różnych mniejszości.	2
4. Bezpieczeństwo nieletnich	▪ Wyjaśnienie pojęć: – nieletni, – cyberprzestrzeń. ▪ Przedstawienie: – form przemocy fizycznej, psychicznej, w tym werbalnej, wobec nieletnich, – sposobów przeciwdziałania przemocy wobec nieletnich, – form przemocy w cyberprzestrzeni,	Dział 5. Nieletni wobec prawa. Uczeń: 1) rozpoznaje zachowania związane z przemocą fizyczną i psychiczną, w tym werbalną, wobec siebie i innych; wie, jakie osoby i instytucje należy powiadomić w takich sytuacjach; 2) przedstawia korzyści i zagrożenia wynikające z korzystania z zasobów internetu; rozpoznaje przemoc w cyberprzestrzeni i wie, jak na nią reagować; 3) wyjaśnia, na jakich zasadach nieletni odpowiadają za popełnienie wykroczeń i przestępstw.	2

	– zasad prawidłowego korzystania z zasobów internetu, – korzyści wynikających z korzystania z internetu; ▪ Wyjaśnienie pojęć: – odpowiedzialność karna, – przestępstwo, – wykroczenie. Przedstawienie: – zasad odpowiedzialności karnej nieletnich, – praw przysługujących nieletnim w postępowaniu w sprawach o czyny karalne, – środków wychowawczych lub poprawczych orzekanych wobec nieletnich, – działań służących zapobieganiu i zwalczaniu demoralizacji wśród nieletnich.		
5. Służby ochrony prawa	▪ Wyjaśnienie pojęć: – służby porządkowe, – policja. ▪ Przedstawienie: – zadań i form pracy policji w Polsce, – uprawnień przysługujących policjantom, – zadań i form pracy straży miejskiej, – uprawnień przysługujących strażnikom miejskim, – uprawnień przysługujących innym służbom, – praw przysługujących nieletnim w kontakcie ze służbami porządkowymi.	Dział 5. Nieletni wobec prawa. Uczeń: 4) przedstawia uprawnienia policjantów i funkcjonariuszy innych służb porządkowych oraz swoje prawa w kontakcie z tymi służbami.	1
Podsumowanie i test			1
Fakty i opinie			
			60

II. Zakładane osiągnięcia uczniów

Rozdział I. ŻYCIE SPOŁECZNE

Temat: Człowiek w społeczeństwie

Uczeń potrafi:

- wymienić podstawowe potrzeby społeczne i wyjaśnić ich znaczenie w życiu człowieka;
- wyjaśnić, w jaki sposób społeczeństwo wpływa na rozwój człowieka;
- wskazać główne cechy procesu socjalizacji;
- wyjaśnić, odwołując się do przykładów, znaczenie sformułowania *człowiek jest istotą społeczną*.

Temat: Grupy społeczne.

Uczeń potrafi:

- wymienić cechy grup społecznych;
- porównać strukturę, charakter więzi, cele łączące grupę koleżeńską i grupę nastawioną na realizację określonego zadania;
- wymienić formy współpracy w grupie;
- wymienić korzyści, jakie przynosi efektywna współpraca w grupie;
- rozpoznać sytuacje wymagające podjęcia decyzji indywidualnej i grupowej;
- wymienić i zastosować podstawowe sposoby podejmowania wspólnych decyzji;
- rozpoznać sytuacje, które wymagają przyjęcia postawy asertywnej;
- wskazać główne przejawy postawy asertywnej;
- podać przykłady konfliktów w grupie, określić ich przyczyny i wskazać optymalne sposoby ich rozwiązania;
- porównać różne metody rozwiązywania konfliktów w grupie, wskazać ich wady i zalety.

Temat: Komunikacja i autoprezentacja.

Uczeń potrafi:

- podać przykłady komunikatów niewerbalnych i odczytać ich znaczenie;
- wskazać elementy prawidłowo zbudowanego komunikatu werbalnego;
- zrozumieć prosty przekaz werbalny i odczytać intencje nadawcy komunikatu;
- wymienić czynniki utrudniające prawidłową komunikację pomiędzy ludźmi;
- wymienić i zastosować sposoby radzenia sobie z treścią;
- wymienić reguły obowiązujące w wystąpieniach publicznych;

- przygotować i zaprezentować krótkie wystąpienie publiczne;
- wyjaśnić, dlaczego kształtowanie swojego wizerunku odgrywa istotną rolę w relacjach społecznych;
- wymienić zasady prawidłowo prowadzonej dyskusji czy debaty.

Temat: Życie rodzinne.

Uczeń potrafi:

- określić, jakim rodzajem grupy społecznej jest rodzina;
- omówić rolę, jaką odgrywa rodzina w procesie socjalizacji;
- wymienić funkcje pełnione przez rodzinę;
- wymienić prawa i obowiązki dzieci w rodzinie;
- określić wartości, którymi kieruje się jego rodzina;
- wymienić cechy prawidłowo skonstruowanego budżetu rodzinnego;
- wymienić rodzaje źródeł dochodów rodziny;
- wymienić kategorie wydatków gospodarstwa domowego;
- zaplanować zrównoważony budżet własnej rodziny.

Temat: Edukacja i praca.

Uczeń potrafi:

- wymienić poszczególne etapy edukacji w Polsce;
- przedstawić możliwe drogi dalszej edukacji ucznia, absolwenta szkoły podstawowej;
- przedstawić strukturę organizacyjną swojej szkoły;
- scharakteryzować klasę szkolną, pozalekcyjne koło zainteresowań, życie szkolnej społeczności;
- wymienić funkcje szkoły;
- wymienić prawa i obowiązki ucznia i nauczyciela;
- rozpoznać przypadki naruszania praw uczniów;
- wyjaśnić, na jakich zasadach funkcjonuje w jego szkole system ochrony praw ucznia.

Temat: Ekonomia na co dzień.

Uczeń potrafi:

- określić własne zainteresowania, zdolności i umiejętności;
- wymienić kompetencje niezbędne do wykonywania wskazanych przez niego zawodów, funkcji;
- zaplanować dalsze etapy swojej edukacji zgodne z wyznaczonymi celami;

- wyszukiwać i zaprezentować informacje na temat kompetencji preferowanych na współczesnym rynku pracy;
- przedstawić wybrane problemy współczesnego rynku pracy.

Rozdział II. **WSPÓLNOTA NARODOWA**

Temat: Naród i ojczyzna.

Uczeń potrafi:

- wymienić rodzaje więzi łączących wspólnotę narodową i etniczną;
- wyjaśnić różnicę pomiędzy wspólnotą narodową a wspólnotą etniczną;
- wymienić czynniki kształtujące polską tożsamość narodową;
- opisać symbole Rzeczypospolitej Polskiej (godło, flaga, hymn);
- określić, jaką rolę odgrywają symbole narodowe w kształtowaniu tożsamości człowieka;
- określić swoją tożsamość społeczno-kulturową;
- porównać różne rodzaje tożsamości społeczno-kulturowych (regionalna, narodowa, etniczna, państwowa, obywatelska, europejska).

Temat: Obywatelstwo i narodowość.

Uczeń potrafi:

- podać podstawowe informacje definiujące pojęcie *obywatelstwo*;
- wyjaśnić, czym obywatelstwo różni się od narodowości;
- wyjaśnić, komu z mocy praw przysługuje obywatelstwo polskie;
- porównać dwie podstawowe reguły nabywania obywatelstwa z mocy prawa: zasadę krwi i zasadę ziemi;
- wyjaśnić komu, zgodnie z prawem polskim, przysługuje prawo otrzymania wizy repatriacyjnej;
- wymienić warunki, które musi spełnić osoba ubiegająca się o uznanie jej za obywatela polskiego;
- wymienić organy władzy, które decydują odpowiednio o nadaniu obywatelstwa polskiego i uznaniu za obywatela polskiego;
- wymienić konstytucyjne obowiązki obywatela polskiego;
- wymienić podstawowe cnoty obywatelskie i wyjaśnić ich znaczenie dla społeczeństwa i państwa;
- przedstawić przykłady postaw i działań wybitnych Polaków na rzecz dobra publicznego.

Temat: Czym jest patriotyzm?

Uczeń potrafi:

- przedstawić różne formy i postawy charakterystyczne dla współczesnego patriotyzmu;
- wyjaśnić, jaką rolę odgrywa patriotyzm w kształtowaniu osobowości osoby ludzkiej i funkcjonowaniu społeczeństw;
- wskazać różnice pomiędzy postawami patriotycznymi dawniej i współcześnie;
- wyjaśnić, czym powinna przejawiać się postawa patriotyczna młodego i dorosłego człowieka;

Temat: Mniejszości narodowe i etniczne.

Uczeń potrafi:

- podać podstawowe informacje definiujące pojęcia: *mniejszość narodowa*, *mniejszość etniczna*;
- wyjaśnić, na czym, zgodnie z polskim prawem, polega różnica pomiędzy mniejszością narodową a mniejszością etniczną;
- wymienić grupy, którym zgodnie z polskim prawem przysługuje status mniejszości narodowej czy mniejszości etnicznej;
- podać nazwę społeczności, której zgodnie z polskim prawem przysługuje status grupy posługującej się językiem regionalnym;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat historii i kultury wybranych grup mniejszościowych w Polsce;
- wyjaśnić, kto może w Polsce ubiegać się o przyznanie statusu uchodźcy;
- wymienić prawa przysługujące w Polsce mniejszościom narodowym i etnicznym;
- wymienić prawa przysługujące w Polsce grupom migrantów, w tym uchodźcom;
- lokalizować na mapie miejsca zwartego zamieszkania mniejszości narodowych i etnicznych.

Temat: Tolerancja i przejawy ksenofobii.

Uczeń potrafi:

- przedstawić różnice pomiędzy postawą patriotyczną a ksenofobiczną;
- podać przykłady zachowań i postaw rasistowskich, szowinistycznych, antysemickich;
- dostrzec negatywne skutki postaw ksenofobicznych.

Rozdział III. **USTRÓJ RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Temat: Państwo i demokracja.

Uczeń potrafi:

- wymienić podstawowe cechy państwa;
- porównać znaczenie pojęć: *naród* i *państwo*;
- wyjaśnić, czym zajmuje się władza państwa, odwołując się do podstawowych funkcji państwa;
- podać podstawowe różnice pomiędzy państwem demokratycznym, autorytarnym i totalitarnym;
- wyjaśnić znaczenie konstytucyjnych zasad: suwerenności narodu i przedstawicielstwa;
- wymienić podstawowe formy demokracji bezpośredniej w Polsce;
- wymienić podstawowe cechy ustroju politycznego państwa polskiego.

Temat: Polska państwem demokratycznym.

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić znaczenie konstytucyjnych zasad: suwerenności narodu, przedstawicielstwa, pluralizmu politycznego, republikańskiej formy rządu, państwa prawa, konstytucjonalizmu, trójpodziału władzy;
- wyjaśnić, czym różni się Konstytucja RP od innych źródeł powszechnie obowiązującego prawa w Polsce;

- wyjaśnić, jaką rolę odgrywa konstytucja w państwach demokratycznych;
- przedstawić sprawy, w których orzeka Trybunał Konstytucyjny;
- wymienić źródła powszechnie obowiązującego prawa w Polsce;
- uporządkować hierarchicznie źródła powszechnie obowiązującego prawa w Polsce;
- przedstawić podstawowe różnice pomiędzy władzą ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą w Polsce.

Temat: Sejm i Senat RP.

Uczeń potrafi:

- wymienić nazwy organów sprawujących w Polsce władzę ustawodawczą;
- przedstawić strukturę polskiego parlamentu;
- wymienić najważniejsze kompetencje Sejmu i Senatu RP;
- omówić podstawowe etapy procesu legislacyjnego;
- określić, jaką rolę w procesie tworzenia prawa odgrywają Sejm, Senat, Prezydent RP;
- wymienić i wyjaśnić konstytucyjne zasady wyborów do Sejmu i Senatu RP;
- określić, jaką rolę w państwie odgrywają partie polityczne;
- wymienić partie polityczne, których przedstawiciele zasiadają w Sejmie RP;
- wyszukać informacje na temat działań wybranej partii (jej struktur regionalnych lub centralnych).

Temat: Prezydent i Rada Ministrów.

Uczeń potrafi:

- wymienić nazwy organów sprawujących w Polsce władzę wykonawczą;
- wymienić i wyjaśnić konstytucyjne zasady wyborów prezydenckich;
- określić, jaką rolę w państwie odgrywa Prezydent RP;
- wymienić podstawowe kompetencje Prezydenta RP;
- wyszukać i zaprezentować informacje o życiorysie politycznym osób pełniących urząd Prezydenta RP, wybranych w wyborach powszechnych;
- wyszukać i zaprezentować informacje o działaniach urzędującego Prezydenta RP;
- wymienić podstawowe kompetencje Rady Ministrów RP;
- wyjaśnić, na czym polega funkcja kontrolna Sejmu wobec Rady Ministrów;
- wymienić podstawowe formy kontroli politycznej Sejmu nad Radą Ministrów;
- wyszukać i zaprezentować informacje o życiorysie politycznym urzędującego oraz poprzedniego prezesa Rady Ministrów RP;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat zakresu działań i form pracy wybranego ministerstwa;
- wyjaśnić, w jaki sposób decyzje podejmowane w wybranym ministerstwie wpływają na życie jego rodziny.

Temat: Sądy i trybunały.

Uczeń potrafi:

- wymienić nazwy sądów powszechnych i przedstawić ich strukturę hierarchiczną;
- wyjaśnić, na czym polega zasada niezależności sądów;
- wyjaśnić, w jakich rodzajach spraw orzekają sądy powszechne, a w jakich sądy administracyjne;
- wyjaśnić, na czym polega i jakie ma znaczenie zasada dwuinstancyjności postępowania administracyjnego;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat pracy sądu rejonowego (struktura organizacyjna, sprawy, w których orzeka);
- określić, jaką rolę sprawuje Trybunał Konstytucyjny w zakresie ochrony Konstytucji RP;
- wymienić podstawowe kompetencje Trybunału Konstytucyjnego RP.

Temat: Organizacje pozarządowe.

Uczeń potrafi:

- wymienić podstawowe cechy organizacji pozarządowej;
- wymienić podstawowe rodzaje organizacji pozarządowych (stowarzyszenia, fundacje);
- podać przykłady organizacji pozarządowych działających w jego społeczności lokalnej;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat wybranej organizacji pozarządowej (nazwa, forma organizacyjna, cel, przykłady działań);
- wyjaśnić rolę organizacji pozarządowych w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego;
- wyjaśnić, na czym polega praca wolontariuszy;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat pracy wolontariuszy w społeczności lokalnej, Polsce, na świecie.
- przedstawić znaczenia wolontariatu we współczesnym świecie.

Temat: Media i opinia publiczna.

Uczeń potrafi:

- przedstawić rodzaje współczesnych środków masowego przekazu;
- wymienić funkcje środków masowego przekazu;
- wyjaśnić znaczenie środków masowego przekazu dla wolności słowa;
- wyszukać w środkach masowego przekazu i zaprezentować informacje na podany temat;
- wymienić podstawowe elementy przekazu informacyjnego;
- odróżnić informacje o faktach od opinii i komentarzy dotyczących podanych faktów;
- wyjaśnić, czym jest reklama;
- wskazać podstawowe różnice pomiędzy kampanią społeczną a reklamą marketingową;
- dokonać krytycznej analizy wybranej reklamy i kampanii społecznej (określić cel, odbiorcę, środki perswazyjne, wskazać elementy manipulacji);
- wymienić podstawowe zasady etyki dziennikarskiej;
- wyjaśnić, na czym polega i czemu służy badanie opinii publicznej;
- odczytać wyniki badania opinii publicznej zaprezentowane w formie prostej tabeli lub wykresu.

Rozdział IV. **SPOŁECZNOŚĆ LOKALNA I REGIONALNA**

Temat: Czym jest samorząd?

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić znaczenie pojęcia *samorząd*;
- wyjaśnić, kto tworzy samorząd uczniowski;
- odróżnić znaczenie pojęcia *samorząd uczniowski* od pojęcia *organy samorządu uczniowskiego*;
- wymienić organy samorządu uczniowskiego działające w jego szkole;
- wymienić formy działania samorządu uczniowskiego;
- przedstawić zasady organizacji wyborów do organów samorządu uczniowskiego w swojej szkole;
- wymienić cele działania związków zawodowych i samorządów zawodowych;
- przedstawić przykłady działań podejmowanych przez związki zawodowe;
- wskazać różnice pomiędzy związkami zawodowymi a samorządem zawodowym.
- podać nazwę powiatu i województwa, w którym mieszka;
- lokalizować na mapie własne województwo i powiaty wchodzące w jego skład;

Temat: Gmina – podstawowa jednostka samorządu

Uczeń potrafi:

- podać nazwę gminy, w której mieszka;
- wyjaśnić znaczenie pojęcia *samorząd terytorialny*;
- wymienić podstawowe jednostki samorządu terytorialnego w Polsce;
- wyjaśnić, kto tworzy wspólnotę gminną;
- wymienić podstawowe zadania gminy;
- wymienić organy władzy samorządu gminnego;
- wskazać różnice pomiędzy zadaniami organów stanowiących i wykonawczych gminy;
- przedstawić zasady wyboru organów władzy w gminie;
- wypełnić wnioski o wydanie tymczasowego dowodu osobistego;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat swojego urzędu gminy, w tym e-urzędu (struktura organizacyjna, załatwiane sprawy, formy pracy);
- wymienić źródła przychodów gminy i rodzaje wydatków;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat budżetu swojej gminy;
- podać imię i nazwisko urzędującego wójta (burmistrza lub prezydenta) swojej gminy i przewodniczącego rady gminy (rady miejskiej lub rady miasta);
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat publicznych działań osób pełniących funkcje w organach samorządu gminnego.

Temat: Powiat i województwo.

Uczeń potrafi:

- wymienić podstawowe zadania samorządu powiatowego i wojewódzkiego;
- wymienić organy władzy samorządu powiatowego i wojewódzkiego;
- przedstawić zasady wyboru lub powoływania oraz sposobów odwoływania organów władzy w powiecie i województwie;
- wyjaśnić, na czym polega specyfika funkcjonowania miasta na prawach powiatu;
- wypełnić wniosek o wydanie paszportu;
- wyszukać i zaprezentować informacje o swoim regionie, wydarzeniach, postaciach z jego dziejów;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat tradycji i zwyczajów swojej społeczności regionalnej.

Temat: Obywatele a władza samorządowa.

Uczeń potrafi:

- wymienić formy wpływania obywateli na decyzje władz samorządowych;
- podać przykłady realizacji lokalnych inicjatyw mieszkańców finansowanych z budżetów obywatelskich;
- omówić wybrane przedsięwzięcie podjęte przez młodzieżową radę swojej gminy lub miasta (cel, podjęte działania, skutki);
- wymienić zasady etyki urzędnika administracji samorządowej;
- wyjaśnić, dlaczego przestrzeganie zasad etyki urzędnika administracji samorządowej jest warunkiem koniecznym prawidłowego rozwoju gminy i funkcjonowania społeczności lokalnej;
- wymienić przejawy łamania zasad etyki urzędnika administracji samorządowej i podać skutki takich działań.

Rozdział V. **SPRAWY MIĘDZYNARODOWE**

Temat: Organizacje międzynarodowe.

Uczeń potrafi:

- podać pełne polskie nazwy wymienionych organizacji międzynarodowych;
- wymienić cele działania ONZ;
- wymienić nazwy głównych organów ONZ;
- podać przykłady działań podejmowanych przez ONZ;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat roli państwa polskiego i Polaków w wypełnianiu zadań ONZ;
- wymienić okoliczności powstania i cele działania NATO;
- wymienić główne zasady polityki obronnej Polski;
- podać przykłady działań NATO, w których uczestniczyli polscy żołnierze.

Temat: Unia Europejska.

Uczeń potrafi:

- wyszukiwać i zaprezentować informacje o życiorysach politycznych ojców-założycieli zjednoczonej Europy;
- wymienić główne etapy integracji europejskiej;
- uporządkować chronologicznie zawarcie traktatów międzynarodowych, najważniejszych dla procesu integracji europejskiej;
- podać datę wstąpienia Polski do Unii Europejskiej;
- wymienić główne cele działania Unii Europejskiej;
- wymienić główne instytucje i organy władzy Unii Europejskiej;
- wymienić przykłady działań podejmowanych przez główne instytucje i organy władzy Unii Europejskiej;
- wyjaśnić główne zasady, na których oparto funkcjonowanie Unii Europejskiej (zasada wolnego przepływu osób, towarów, usług, kapitału).

Temat: Polska w Unii Europejskiej.

Uczeń potrafi:

- wymienić główne etapy integracji Polski z Unią Europejską;
- wyjaśnić, w jakiej formie obywatele polscy wywarli wpływ na proces integracji Polski z Unią Europejską;
- wyszukiwać i zaprezentować informacje o życiorysach politycznych obywateli polskich pełniących ważne funkcje w instytucjach unijnych;
- wymienić korzyści związane z obecnością Polski w Unii Europejskiej dla pracowników i osób podróżujących;
- wyszukiwać i zaprezentować informacje na temat wykorzystania funduszy unijnych w swojej gminie lub swoim regionie;

Temat: Problemy współczesnego świata.

Uczeń potrafi:

- wyszukiwać i zaprezentować informacje na temat wybranych problemów współczesnego świata;
- budować argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat wybranych problemów współczesnego świata;
- podać przykłady definiujące zjawisko globalizacji;
- wymienić główne problemy społeczeństw tzw. globalnego Południa;
- wymienić problemy wynikające z rosnącej skali migracji.

Temat: Konflikty zbrojne na świecie.

Uczeń potrafi:

- wyszukiwać i zaprezentować informacje na temat zagrożeń wynikających z rozwoju międzynarodowego terroryzmu;
- wyszukiwać i zaprezentować informacje na temat wybranych współczesnych konfliktów zbrojnych na świecie.

Rozdział VI. **PRAWO I PRAWA CZŁOWIEKA**

Temat: Czym są prawa człowieka?

Uczeń potrafi:

- wymienić przesłanki, z których wynika koncepcja godności człowieka;
- wymienić podstawowe cechy praw człowieka (powszechne, przyrodzone, nienaruszalne, niezbywalne);
- wymienić konstytucyjne kategorie praw człowieka;
- wyjaśnić okoliczności uchwalenia *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka*;
- wyjaśnić znaczenie sformułowań zawartych w preambule *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka*;
- wyjaśnić różnicę pomiędzy prawami a wolnościami człowieka;
- wymienić prawa dzieci zapisane w *Konwencji o Prawach Dziecka*;
- wyjaśnić, w jaki sposób przestrzeganie praw dziecka wpływa na ich prawidłowy rozwój;
- podać pełną polską nazwę organizacji UNICEF;
- wymienić cele i podać przykłady działań podejmowanych przez UNICEF.

Temat: Katalog praw człowieka.

Uczeń potrafi:

- wymienić prawa i wolności osobiste oraz polityczne zawarte w Konstytucji RP;
- wyjaśnić, w jaki sposób korzystanie z praw i wolności politycznych zapewnia obywatelom wpływ na losy własnego państwa i społeczności lokalnej;
- podać zasady ograniczenia praw i wolności człowieka w państwie demokratycznym.

Temat: Ochrona praw człowieka.

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić, dlaczego musi istnieć system ochrony praw i wolności człowieka;
- wymienić konstytucyjne organy ochrony praw i wolności człowieka w Polsce;
- określić rolę Rzecznika Praw Obywatelskich i podać przykłady jego działań;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat działań podejmowanych przez Rzecznika Praw Dziecka;
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat organizacji pozarządowych działających na rzecz ochrony praw i wolności człowieka (nazwa organizacji, cel szczegółowy, podejmowane działania);
- podać przykłady działań służących przeciwdziałaniu zjawisku nietolerancji wobec różnych mniejszości;
- uzasadnić potrzebę przeciwstawiania się zjawiskom braku tolerancji wobec różnych mniejszości.

Temat: Bezpieczeństwo nieletnich.

Uczeń potrafi:

- wymienić zachowania związane z przemocą fizyczną i psychiczną wobec nieletnich;
- wymienić osoby i instytucje (w szkole, w społeczności lokalnej, ogólnopolskie), które należy powiadomić w sytuacji, gdy łamane są prawa nieletnich;
- wymienić formy przemocy w cyberprzestrzeni;
- zastosować zasady prawidłowego korzystania z zasobów internetu.

Temat: Służby ochrony prawa.

Uczeń potrafi:

- wymienić zadania i formy pracy policji w Polsce;
- podać przykłady działań podejmowanych przez policję;
- wymienić zasady postępowania policjantów w stosunku do osób, wobec których podejmują działania;
- wymienić zadania i formy pracy straży miejskiej,
- porównać uprawnienia policjantów i strażników miejskich;
- wymienić prawa przysługujące nieletnim w kontakcie ze służbami porządkowymi;
- wyjaśnić, dlaczego nieletni podlega szczególnej ochronie prawnej w postępowaniu w sprawach o czyny karalne;
- wymienić zasady odpowiedzialności karnej nieletnich;
- wymienić prawa przysługujące nieletnim w postępowaniu w sprawach o czyny karalne,
- podać przykłady środków wychowawczych lub poprawczych orzekanych wobec nieletnich,
- wyszukać i zaprezentować informacje na temat działań służących zapobieganiu i zwalczaniu demoralizacji wśród nieletnich.